

تأثیر تحریم‌های یک جانبه و چندجانبه بر ایران از منظر حق بر سلامت شهروندان ایرانی

حسین آل‌کجباغ^۱

مجتبی انصاریان^۲

چکیده

تحریم مجموعه اقداماتی است که یک یا چند بازیگر بین‌المللی بر یک یا چند بازیگر دیگر به منظور تحقق یک یا چند هدف به عمل می‌آوردند؛ تنبیه طرف مقابل برای جلوگیری از اقدام برای مواردی که برای تحریم‌کننده ارزش دارد یا وادار ساختن طرف مقابل به رعایت بعضی هنجارها که برای طرف اقدام‌کننده مهم است. حق بر سلامتی به عنوان یکی از حقوق بنیادین بشری در نظام بین‌المللی حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است. دولت‌ها در ارتباط با اتباعشان به صورت تعهد به وسیله در جهت تأمین و تضمین این حق، مسؤولیت دارند. هرچند دولت‌ها نسبت به شهروندان دیگر دولت‌ها در خصوص حق بر سلامتی مسؤولیتی ندارند اما نباید با اقداماتشان موجبات زیان بر شهروندان دیگر دولت‌ها شوند. تحریم‌ها علاوه بر اثرات منفی فراوان بر سیاست‌ها و برنامه‌های کلان دولتی، به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر شهروندان ایرانی و حق آنان در برخورداری از سلامتی تأثیر منفی داشته که این امر مغایر با اصول و ارزش‌های عام و جهان‌شمول حقوق بشر است. در این تحقیق، حق بر سلامت، شاخص‌گذاری شده و تأثیر تحریم‌های اعمالی بر ایران بر هر کدام از این شاخص‌ها تشریح شده است.

واژگان کلیدی:

حق بر سلامت، تحریم‌ها، ایران.

۱- استادیار رشته حقوق دانشگاه پیام‌نور مرکز تهران جنوب (نویسنده مسئول).

پست الکترونیکی: hossein_alekajbaf@yahoo.com

۲- استادیار رشته حقوق دانشگاه پیام‌نور استان قزوین.

نوع مقاله: مروری تاریخ ارسال مقاله: ۱۳۹۳/۲/۱۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۴/۲۵

مقدمه

تحریم به معنی اعمال محدودیت‌های یک دولت یا جامعه بین‌المللی علیه یک کشور یا یک گروه است که مهم‌ترین نوع آن‌ها تحریم اقتصادی است. در حقیقت، تحریم‌های مذکور تدابیر قهرآمیز اقتصادی علیه یک یا چند دولت به منظور ایجاد تغییر در سیاست‌های آن کشور یا حداقل بازگوکننده نظر یک دولت درباره این قبیل سیاست‌ها می‌باشد. موارد تحریمی می‌تواند شامل بخش‌های مختلف از روابط میان دولت‌ها باشد و در حوزه اقتصادی بر روابط مالی، پولی، ارتباط‌های بانکی، خرید و فروش کالا و خدمات حاکم شود. همچنین تحریم‌ها حوزه‌هایی چون سرمایه‌گذاری، انتقال دانش و فن‌آوری، ورزشی (برگزاری مسابقات ورزشی، شرکت ورزش‌کاران در مسابقات بین‌المللی، جهانی و المپیک) سیاسی و حاکمیتی (ورود و فعالیت در سازمان‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی و روابط با اشخاص حقوق بین‌الملل)، آموزشی (ثبت‌نام و پذیرش دانشجویان، برگزاری دوره‌های خاص در حوزه‌های مختلف) دولت هدف را مورد ممنوعیت و محدودیت قرار می‌دهد.

منظور از تحریم‌های یک‌جانبه، محدودیت‌ها و ممنوعیت‌هایی است که یک دولت بر دولت یا دولت‌هایی وضع می‌کند. در این فرآیند، دولت‌ها جدا از قطعنامه‌های شورای امنیت به محدودیت یا قطع روابط با دیگر دولت‌ها مبادرت می‌ورزند نظیر «تحریم نفتی ایران توسط انگلستان در دوره مرحوم دکتر مصدق که از شاخص‌ترین موارد تحریم اقتصادی در جهان می‌باشد». (یزدان‌فام، ۱۳۸۷، ص ۷۹۵). منظور از تحریم‌های چندجانبه (بین‌المللی) تحریم‌هایی است که دولت‌ها در قالب تصمیم جمعی یا شورای امنیت سازمان ملل متحد بر اساس ماده ۴۱ منشور یا مانند اتحادیه اروپا بر دولت یا دولت‌هایی وضع می‌کنند. مطلب مهم

که به این پژوهش مرتبط می‌شود آن است که «تحریم‌های اقتصادی به طور مسلم فشارها و سختی‌های قابل توجه بر شهروندان عادی کشور هدف وارد می‌کند» (Tzanakopoulos, 2011, p82).

فرضیه پژوهش حاضر مبنی بر تأثیر منفی تحریم‌ها بر حق بر سلامت شهروندان ایرانی بود که ثابت شد. هدف این تحقیق شناخت تأثیر تحریم‌ها بر حق بر سلامت شهروندان ایران بود. این پژوهش کاربردی است و ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های کمی استفاده از داده‌های آماری موجود و از روش کیفی ابزار مطالعه اسناد و متون استفاده شده است. در روش تحقیق با توجه به این که در مقاله حاضر برخی مفاهیم تبیین می‌شوند روش توصیفی مورد استفاده قرار گرفته و در عین حال به منظور کشف روابط پدیده‌ها، فرآیندها، موضوعات و بررسی عوامل بروز آن‌ها از روش تحلیلی نیز استفاده شده است.

۱- انواع تحریم

در یک نگاه کلی، تحریم‌ها از منظر شدت و سطح اعمال تحریم‌ها به همه‌جانبه، هدفمند یا هوشمند، اولیه یا ابتدایی و ثانویه تقسیم می‌شود.

۱-۱- **تحریم همه‌جانبه:** در این نوع از تحریم‌ها معافیت‌های بشردوستانه در نظر گرفته نمی‌شود؛ کلیه کالاها و خدمات مورد نیاز مردم کشور هدف مورد تحریم قرار می‌گیرد.

۱-۲- **تحریم هدفمند یا هوشمند:**^۱ در این نوع از تحریم، اشخاص حقیقی یا حقوقی دولتی و غیردولتی که منشا رفتارهای دولتی می‌باشند مورد نظر هستند که با ملاحظات انسان‌دوستانه مورد تحریم قرار می‌گیرند. «شورای امنیت می‌تواند

با اعمال تحریم‌های هوشمند جهت جلوگیری از جریان آزاد منابع مالی، منابع طبیعی و تسلیحات اقدام نماید» (Malonel, 2005, p6).

۳-۱- **تحریم اولیه یا ابتدایی:** این نوع از تحریم‌ها تنها به محدودیت در روابط بین دو کشور مربوط می‌شود.

۴-۱- **تحریم ثانویه:** در صورتی که تحریم‌کننده بر دولت‌هایی که با کشور مورد تحریم به ایجاد رابطه مبادرت ورزیدند محدودیت و ممنوعیت اعمال نماید تحریم ثانویه صورت می‌گیرد.

از دیدگاه داخلی و بین‌المللی نیز امکان تقسیم‌بندی تحریم‌ها وجود دارد.
۵-۱- **تحریم‌های خصوصی (ملی):** توسط افراد، گروه‌ها و تشکیلات غیردولتی به منظور وادار کردن کشور خارجی یا اتباع آنان به انجام رفتار مشخص یا بیزاری از رفتار یک دولت یا تابع آن صورت می‌گیرد.

۶-۱- **تحریم دولت‌ها علیه یکدیگر:** به عنوان یکی از روش‌های غیردوستانه در سیاست خارجی برای تحقق هدف‌ها و تأمین منافع ملی قلمداد می‌شود.

۷-۱- **تحریم‌های جمعی:** شامل شورای امنیت سازمان ملل متحد و اعمالی از سوی دیگر سازمان‌ها و نهادها نظیر اتحادیه اروپا.

تحریم‌ها از منظر حوزه‌های مختلف به بازرگانی، مالی و بانکی، سرمایه‌گذاری، آموزشی، انتقال دانش، سیاسی، نظامی، ورزشی، فرهنگی و افراد تقسیم می‌شود.

۸-۱- **تحریم بازرگانی:** به صورت کلی شامل محدودکردن واردات و صادرات به کشور هدف است.

۹-۱- **تحریم مالی و بانکی:** شامل مسدودکردن دارایی‌های هدف، ایجاد محدودیت در دسترسی دولت مدنظر به بازارهای خارجی، محدودیت یا ممنوع

نمودن اعتبارها، وامها و مسدود کردن پرداخت‌های انتقالی بین‌المللی و بازرگانی خارجی می‌باشد.

۱-۱۰- **تحریم سرمایه‌گذاری:** ایجاد ممنوعیت یا محدودیت در سرمایه‌گذاری در کشور مورد هدف می‌باشد.

۱-۱۱- **تحریم حمل‌ونقل:** کلیه ممنوعیت‌ها و محدودیت‌ها در حمل بار و کالا در حوزه‌های زمینی، دریایی و هوایی است.

۱-۱۲- **تحریم افراد:** دانشمندان و متخصصان، بازرگانان، بانک‌داران و ثروتمندان، افراد مسؤول در پست‌های تصدی‌گری دولتی مانند مسؤولان کشتی‌رانی را شامل می‌شود.

۱-۱۳- **تحریم انتقال دانش و فن‌آوری:** در این نوع از تحریم‌ها فن‌آوری و دانش کالاها و ابزار و تجهیزات جهت تولید انتقال نمی‌یابد مانند تحریم فن‌آوری‌های تولید نفت ایران.

۱-۱۴- **تحریم سیاسی:** شامل اقداماتی هم‌چون تعلیق یا اخراج کشور از سازمان‌های بین‌المللی، منع حضور و شرکت دیپلمات‌های هدف تحریم در کشورهای تحریم‌کننده یا میزبان سازمان‌های جهانی می‌باشد.

۱-۱۵- **تحریم نظامی:** واردات و صادرات یا مشارکت در تولید تمامی یا تعدادی از کالاهای نظامی مورد تحریم قرار می‌گیرد. «آمریکا از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۷ بیش از ۴۰ شرکت در سراسر جهان را به اتهام فروش تسلیحات به ایران مورد تحریم قرار داده است» (Jin, 2008, p26).

۱-۱۶- **تحریم ورزشی و فرهنگی:** منع شرکت ورزشکاران هدف تحریم در مسابقات بین‌المللی، منع شرکت در نمایشگاه‌های فرهنگی مانند کتاب، فیلم.

۱۷-۱- **تحریم آموزشی:** ممنوعیت برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی در کشورهای تحریم‌کننده و ارائه خدمات به آن‌ها از مصادیق تحریم آموزشی است.

۱۸-۱- **تحریم مسافرتی:** منع یا اعمال محدودیت بر مسافرت افراد حقیقی و شهروندان کشور هدف تحریم به کشورهای دیگر مانند «نیاز به انگشت‌نگاری ایرانی‌ها هنگام ورود به ایالات متحده که پس از آن دولت‌های دیگری مثل عربستان و امارات متحده عربی از این اقدام پیروی کردند» (احمدخان‌بیگی، ۱۳۹۰، ص ۷).

۲- اهداف تحریم

تحریم‌ها به طور معمول اهداف زیر را دنبال می‌کند. لازم به ذکر است امکان پی‌گیری یک هدف یا همزمان بیش از آن از سوی تحریم‌کنندگان وجود دارد.

۱-۲- بی‌ثبات کردن نظام سیاسی کشور هدف: «مارگارت دوکسی» ۲

بیان می‌دارد: تحریم‌ها در تغییر اساسی سیاست نظامی و خارجی دولت هدف موفق نخواهند بود» (نژندی‌منش، ۱۳۸۵، ص ۸) برخی این نظر را مطرح نموده‌اند که تحریم‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که بر مردم عادی یک کشور آسیب وارد سازد تا آنان بر رهبران سیاسی خود جهت تغییر سیاست‌هایشان اعمال فشار نمایند. اما این امر در مورد نظام‌های غیردموکراتیک تأثیری ندارد؛ زیرا این قبیل نظام‌ها در معرض چنان فشاری از جانب مردم قرار نمی‌گیرند و به طور معمول به هنگام مواجهه با یک مشکل خارجی، حمایت جمعی قوی‌تری نیز از دولت، بسیج می‌نمایند (Paul, 1998, p3).

۲-۲- تغییر رفتار سیاسی یا اقتصادی کشور هدف یا در مرحله خفیف تر تمایل به تأثیرگذاری در سیاست‌های یک دولت اعم از داخلی یا خارجی

۲-۳- تنبیه و مجازات یک دولت به علت اعمال سیاست‌های برخلاف حقوق بین‌الملل یا منافع تحریم‌کنندگان. «عراق به دلیل حمله به کویت با توجه به سابقه تجاوز به ایران، تحت تحریم قرار گرفت». (احتشامی، ۱۳۸۹، ص ۱۵۳).

۲-۴- پیش‌گیری از دستیابی یک کشور یا هر بازیگری در عرصه نظام بین‌الملل به توانمندی‌هایی که امکان خطرآفرینی برای صلح و امنیت بین‌المللی داشته باشد.

۲-۵- نشان دادن مراتب مخالفت نمادین با سیاست‌های یک کشور.

۲-۶- برحذر داشتن کشور مورد هدف از تعقیب برخی سیاست‌های ناخوشایند تحریم‌کننده. تحریم ایالات متحده علیه پرو در سال ۱۹۶۸ با هدف منصرف نمودن آن کشور از خرید هواپیماهای جنگنده از فرانسه از نمونه‌های آن می‌باشد» (زهرانی، ۱۳۷۶، ص ۶۶).

۲-۷- جهت خودداری از جنگ یا محدود کردن و خاتمه جنگ. در این خصوص «کالین کل»^۳ معاون مشاور وزیر دفاع آمریکا تا دسامبر ۲۰۱۱ در مقاله‌ای در نشریه روابط خارجی^۴ در ۲۰۱۲ تحت عنوان «زمان حمله به ایران نیست» نوشته است اعمال تحریم‌های سنگین و گسترده اقتصادی به جای اقدام نظامی باید پی گرفته شود (Glaser, 2012, p22).

۸-۲-مهاریک یا چندجانبه به منظور خنثی نمودن یا کاهش دامنه

تهدیدها.

۹-۲-ابزاری جهت ترغیب به مذاکره یا کسب نتیجه در آن. «گرگوری

میکس» ۵ رییس دموکرات کمیته فرعی سیاست‌گذاری بین‌المللی پولی و بازرگانی مجلس نمایندگان آمریکا از حامیان گفت‌وگوی مستقیم با ایران بر این باور است که گفت‌وگوی مستقیم با آن به تنهایی کافی نخواهد بود و تحریم می‌تواند به عنوان بخشی از یک راهبرد جامع دیپلماتیک در توقف تلاش‌های ایران برای تولید جنگ‌افزار هسته‌ای و در روابط دوجانبه ایران و آمریکا مورد استفاده قرار گیرد.» (شهیدی، ۱۳۸۸، ص ۶)

۱۰-۲- مقدمه‌ای جهت به‌کارگیری قوه قهریه توسط سازمان ملل

متحد یا دول تحریم‌کننده. عده‌ای معتقدند تحریم‌ها راه جلوگیری از بروز جنگ است. «در تبیین چرایی وضع تحریم‌ها توجه به این اصل مهم است که اگر راه‌حل نظامی کنار گذارده شود راهی جز تحریم باقی نمی‌ماند» (Zuckerman, 2010, p16)

۳- پیشینه تحریم‌های بین‌المللی و یک‌جانبه بر ایران از سال ۱۳۵۸ تا

۱۳۹۱

۱-۳- تحریم‌های چندجانبه

۱-۱-۳- تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد

۱-۱-۱-۳- قطعنامه ۱۶۹۶

این قطعنامه در ۳۱ جولای ۲۰۰۶ م. (۹ مرداد ۱۳۸۵) تصویب شد. در اولین پاراگراف قسمت اجرایی قطعنامه ۱۶۹۶ آمده است برای ملزم کردن ایران برای

توقف غنی‌سازی و الحاق به پروتکل الحاقی موافقت‌نامه‌های پادمان راهی جز ارجاع موضوع به شورای امنیت و توسل به ماده ۴۰ منشور وجود ندارد.

۲-۱-۱-۳- قطعنامه ۱۷۳۷

قطعنامه ۱۷۳۷ که در ۲۳ دسامبر ۲۰۰۶ تصویب شد به صورت آشکار به تحریم انتقال دانش و فن‌آوری، بازرگانی، افراد و آموزشی مبادرت ورزیده است. آن‌جا که در بند ۳ از کلیه دولت‌های عضو سازمان ملل می‌خواهد که در خصوص ورود و عبور افراد مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای مواظبت نمایند. در بند ۱۲ از کلیه دولت‌ها می‌خواهد دارایی‌های افراد تحریم‌شده را مسدود کنند. بند ۱۷ از دولت‌ها خواسته از تدریس و آموزش اتباع ایرانی در حوزه هسته‌ای خودداری کنند.

۳-۱-۱-۳- قطعنامه ۱۷۴۷

این قطعنامه در ۲۴ مارس ۲۰۰۷م. تصویب شد در بند ۲ از کلیه دولت‌ها می‌خواهد که در مورد افراد مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای مراقبت نمایند که در حقیقت به تحریم مسافرتی و افراد به خصوص دانشمندان اقدام نمود. در بند ۴، افرادی در حوزه‌های علمی، سیاسی و حاکمیتی و شرکت‌های تولیدی و خدماتی که به نظر شورای امنیت در فعالیت‌های هسته‌ای شرکت می‌کنند را مورد تحریم قرار می‌دهد (تحریم افراد و بازرگانی). در بند ۵ می‌خواهد که ایران به تأمین و فروش یا انتقال مستقیم و غیرمستقیم سلاح اقدام نرزد که همان تحریم تسلیحاتی ایران می‌باشد. در بند ۷ از دولت‌ها می‌خواهد که متعهد به کمک مالی و وام جدید به ایران نشوند (تحریم سرمایه‌گذاری).

۴-۱-۱-۳- قطعنامه ۱۸۰۳

قطعنامه ۱۸۰۳ در بند ۳ به مانند بند ۱ قطعنامه ۱۷۴۳ از کلیه دولت‌ها می‌خواهد در مورد ورود افراد مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای ایران مراقبت به عمل آورند. شورای امنیت در این بند تحریم افراد و مسافرت را اعمال کرده است. بند ۵، اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی اشاره شده در پیوست قطعنامه را تحریم می‌کند. در حقیقت، تحریم افراد سیاسی و بازرگانی را تحمیل نموده است. در بند ۹ شورای امنیت از کلیه دولت‌ها عدم همکاری مالی، بانکی و بیمه‌ای در راستای تولید و تکثیر فعالیت‌های هسته‌ای ایران را می‌خواهد که در حقیقت مجوز تحریم مالی و بانکی کلی و بدون هدف بر مؤسسه‌ها و بانک‌های ایرانی است. بند ۱۰ هوشیاری کلیه دولت‌ها نسبت به فعالیت‌های بانکی و مالی ایرانی به خصوص بانک‌های ملی، صادرات و شعبه‌های خارج از ایران آن‌ها را می‌خواهد. در بند ۱۱ شورا از کلیه دولت‌ها بازرسی محموله‌های به سمت ایران مظنون به حمل کالاهای مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای را طلب می‌کند.

۵-۱-۱-۳- قطعنامه ۱۸۳۵

قطعنامه ۱۸۳۵ تصویبی در ۲۷ سپتامبر ۲۰۰۸ با یادآوری تعهدات موردنظر شورای امنیت، پنجمین قطعنامه رسمی علیه جمهوری اسلامی ایران است. از ایران خواسته است مفاد قطعنامه‌های قبلی از جمله تعلیق غنی‌سازی را اجرا نماید.

۶-۱-۱-۳- قطعنامه ۱۸۸۷

قطعنامه ۱۸۸۷ تصویبی ۲۴ سپتامبر ۲۰۰۹م. بدون نام ایران از تمامی دولت‌ها می‌خواهد که به منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای متعهد و ضوابط و احتیاط‌های لازم در خصوص بهره‌برداری از انرژی اتمی را رعایت نمایند. نکته

قابل توجه این قطعنامه بند ۴ آن است که از تمامی دولت‌های برخوردار از انرژی هسته‌ای می‌خواهد به معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای بپیوندند و در حقیقت این تکلیفی برای همه دولت‌ها اعم از هند، پاکستان و اسرائیل می‌باشد.

۷-۱-۱-۳- قطعنامه ۱۹۲۹

این قطعنامه در ۹ ژوئن ۲۰۱۰م. تصویب شد. بند ۸ قطعنامه به تحریم تسلیحاتی ایران اقدام نموده که مغایر با حق دفاع مشروع دولت‌ها بر اساس ماده ۵۱ منشور است. در بند ۱۸ قطعنامه از دولت‌ها می‌خواهد در صورتی که اطلاعاتی در دست داشته باشند مبنی بر این که کشتی‌ها و شناورهای در حال حمل کالاهایی هستند که تأمین و فروش آن‌ها طبق قطعنامه‌های تحریمی ممنوع است از ارائه خدمات ذخیره‌ای مانند تأمین سوخت به کشتی‌ها و شناورهای ایرانی یا دارای قرارداد با ایران ممانعت به عمل آورند. بند ۱۵ و ۱۴ قطعنامه به دولت‌ها اجازه می‌دهد تا هواپیماها و کشتی‌های مظنون را که از ایران یا به طرف آن در حال حرکت هستند در قلمرو سرزمینی خود بدون اخذ مجوز در صورت وجود اطلاعات موثق مبنی بر وجود یکی از اقلام ممنوع شده در قطعنامه‌های قبلی و ۱۹۲۹ از دولت صاحب پرچم بازرسی کنند. قطعنامه ۱۹۲۹ پر اثرترین قطعنامه بر ایران است و مهم‌ترین اثر آن تشدید تحریم‌های یک‌جانبه می‌باشد.

۲-۱-۳- تحریم‌های اتحادیه اروپا بر ایران

اتحادیه اروپا تحریم‌هایی مستقل از تحریم‌های شورای امنیت و آمریکا بر ایران تحمیل نموده است. «رویه شورای امنیت در مورد اعمال تحریم‌های اقتصادی سازمان کشورهای آمریکایی بر ضد هاییتی در سال ۱۹۹۱ و تحریم اقتصادی جامعه اقتصادی دولت‌های افریقای غربی بر ضد لیبیا در سال ۱۹۹۲ که به شکل سکوت همراه با رضایت بروز نمود حاکی از پذیرش این عقیده است

که سازمان‌های منطقه‌ای برای اعمال تحریم‌های اقتصادی نیازی به کسب مجوز از شورای امنیت ندارند» (شایگان، ۱۳۸۰، ص ۲۳۴).

اتحادیه اروپا در تاریخ ۲۷ فوریه ۲۰۰۷، ۲۳ آوریل ۲۰۰۷، ۷ اوت ۲۰۰۸، ۱۷ ژوئن ۲۰۱۰ به ترتیب همگام با قطعنامه‌های ۱۷۳۷ (۲۰۰۶)، ۱۷۴۷ (۲۰۰۷)، ۱۸۰۳ (۲۰۰۸)، ۱۹۲۹ (۲۰۱۰) به اتخاذ مواضع مشترک و همسو با شورای امنیت سازمان ملل متحد مبادرت ورزید.

فهرست مهم‌ترین تحریم‌های اتحادیه اروپا بر ایران

ردیف	تاریخ تحریم	شماره تصمیم شورا	موارد کلی تحریم	علت تحریم
۱	۱۹ آوریل ۲۰۰۷	۴۲۳/۲۰۰۷	افراد، سیاسی، بازرگانی، مالی و بانکی	فعالیت هسته‌ای
۲	۱۷ نوامبر ۲۰۰۹	(EU)No 1100/2009	۲۱ فرد دولتی و خصوصی، ۱۸ شرکت و مؤسسه خصوصی و دولتی-بازرگانی	فعالیت هسته‌ای
۳	۲۷ ژوئن ۲۰۱۰	-	۱۰ فرد، ۱۰۴ شرکت و مؤسسه- مالی و بانکی، بازرگانی، حمل و نقل	فعالیت هسته‌ای
۴	۲۶ ژوئیه ۲۰۱۰	(EU)No 668/2010	افراد، سیاسی، بازرگانی، مالی و بانکی	فعالیت هسته‌ای
۵	۲۵ اکتبر ۲۰۱۰	(EU)No 961/2010	۴۱ فرد، ۷۸ شرکت و مؤسسه- مالی و بانکی	فعالیت هسته‌ای
۶	۲۴ ژانویه ۲۰۱۱	-	بازرگانی، سرمایه‌گذاری (پتروشیمی)	فعالیت هسته‌ای
۷	۱۲ آوریل ۲۰۱۱	(EU)No 359/2011	۳۲ مقام قضایی و امنیتی- بازرگانی، مالی و بانکی	نقض حقوق بشر
۸	۲۴ ژوئیه ۲۰۱۱	-	افراد، حمل و نقل، مالی و بانکی	فعالیت هسته‌ای
۹	۱۰ اکتبر ۲۰۱۱	(EU)No 15307/2011	۲۹ مقام قضایی و امنیتی- بازرگانی- مالی و بانکی	نقض حقوق بشر
۱۰	۲۴ نوامبر ۲۰۱۱	-	۲۰۰ شخص حقیقی و حقوقی	فعالیت هسته‌ای
۱۱	۱ دسامبر ۲۰۱۱	-	۱۸ فرد حقیقی و حقوقی، ۱۴۱ شرکت و مؤسسه- بازرگانی،	فعالیت هسته‌ای

	مالی و بانکی			
فعالیت هسته‌ای	بازرگانی (خرید نفت ایران) مالی و بانکی (تحریم بانک مرکزی ایران)	-	۲۳ ژانویه ۲۰۱۲	۱۲
فعالیت هسته‌ای	۱۱۶ فرد، ۳۴۷ شرکت بازرگانی، مؤسسه، نهاد حاکمیتی و نظامی، دانشگاه و بانک	(EU) No 267/2012	۲۳ مارس ۲۰۱۲	۱۳
فعالیت هسته‌ای	تحریم خرید گاز، فروش فلزات، کسب مجوز از اروپا برای هر گونه معامله با بانک‌های ایرانی	-	۱۵ اکتبر ۲۰۱۲	۱۴

حسین آل کجیاف، مجتبی انصاریان

لازم به ذکر است اقدامات اتحادیه اروپا علیه بانک مرکزی ایران، نقض مصونیت دولت‌های خارجی بر اساس حقوق بین‌الملل و به خصوص عهدنامه مصونیت‌های دولت‌ها و اموال آنان تصویبی سال ۲۰۰۴ سازمان ملل می‌باشد که به یقین در حقوق بین‌الملل عرفی وارد شده است. همچنین اقدام مذکور نقض اصول صندوق بین‌الملل پول می‌باشد. تبصره الف بند ۲ ماده ۸ صندوق مذکور بیان می‌دارد که هیچ کدام از دولت‌های عضو بدون تصویب صندوق نباید محدودیت‌هایی بر پرداخت‌ها و انتقال پول در سطح بین‌المللی به وجود آورند» (Dupont, 2012, p33).

۲-۳- تحریم‌های یک‌جانبه علیه ایران

۱-۲-۳- تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران از سال ۱۳۵۸

تحریم‌های آمریکا جزئی از تحریم‌های یک‌جانبه است. ایالات متحده، اقدامات ایران در زمینه هسته‌ای را برای جامعه بین‌الملل خطرناک می‌داند و هدف خود را توقف این برنامه‌ها اعلام کرده است. اما همیشه برای آن دولت توقف

برنامه‌های هسته‌ای مهم نبوده چنان‌چه در دهه ۱۹۸۰ به پاکستان کمک‌های اقتصادی می‌نمود با وجود قوانینی که چنین کمک‌هایی به دولت‌هایی که درصد به دست آوردن فن‌آوری سلاح‌های هسته‌ای هستند را منع می‌کرد.

جدول تعدادی از تحریم‌های مهم اعمالی از سوی ایالات متحده علیه ایران و

شرکت‌های خارجی پس از ۱۹۷۹م.

تاریخ تحریم	نام یا نهاد تحریم‌کننده	مورد تحریم/تحریم‌شوندگان
۱۴ نوامبر ۱۹۷۹	دستور اجرایی ۱۲۱۷۰	توقیف دارایی‌های ایران در آمریکا
۱۷ آوریل ۱۹۸۰	دستور اجرایی ۱۲۱۱۱	واردات از ایران و نقل و انتقال مالی
۱۶ آوریل ۱۹۸۰	دستور اجرایی ۱۲۲۰۵	صادرات به ایران (غیر از غذا و دارو)
۱۲ نوامبر ۱۹۸۰	بخش ۳۲۲ قانون گسترش بازرگانی	واردات نفت خام و مشتقات آن
۱۹۸۳	قطع جریان هرگونه کمک	دسترسی ایران به تسلیحات یا تجهیزات دارای استفاده دوگانه
۲۹ اکتبر ۱۹۸۷	قانون کنگره	واردات از ایران و صادرات ۱۴ نوع کالا با قابلیت استفاده نظامی
۱۹۹۳	عدم تکثیر تسلیحات ایران - عراق	تحويل کالاها یا فن‌آوری مورد استفاده در سلاح‌های متعارف (شرکت‌های آمریکایی، ایرانی)
۲۹ اوت ۱۹۹۴	دستور اجرایی ۱۲۹۲۵	سرمایه‌گذاری شرکت‌های آمریکایی
۶ مه ۱۹۹۵	دستور اجرایی ۱۲۹۵۹	ممنوعیت کامل سرمایه‌گذاری و داد و ستد
۵ آگوست ۱۹۹۶	ایسا (ایلسا) داماتو	بازرگانی نفت و سرمایه‌گذاری در ایران (کلیه شرکت‌ها)
۱۴ مارس ۲۰۰۰	قانون منع تکثیر تسلیحات کشتار جمعی	کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی
۲۱ ژانویه ۲۰۰۷	قانون توقف تجهیز نظامی ایران	فروش یا دستیابی ایران به قطعات هواپیماهای نظامی و موشکی
۲۸ آوریل ۲۰۰۹	قانون تحریم بنزین ایران	کلیه شرکت‌های فروشنده بنزین
۲۱ جولای	قانون اختناق سایبری در	کلیه شرکت‌های فروشنده نرم افزار به ایران

	ایران	۲۰۰۹
کلیه شرکت‌های فروشنده نرم‌افزارهای فیلترینگ	قانون تقویت دیجیتال ایران	۱۴ دسامبر ۲۰۰۹
شرکت‌های فعال در حوزه نفت، گاز و پتروشیمی	وزارت خزانهداری	۱۷ ژوئن ۲۰۱۰
تحریم تعدادی از بانک‌ها (در مجموع ۲۰ بانک ایرانی)	دستور اجرایی ۱۳۵۷۴	۲۳ مه ۲۰۱۱
محرومیت اخذ مجوز صادرات به آمریکا (شرکت تابعه گروه برادران افر اسرائیل به دلیل حمل نفت ایران)	وزارت خزانهداری	جولای ۲۰۱۱
شرکت هواپیمایی ایران ایر - ماهان، هما، ایران ایرتور	وزارت خزانهداری	نوامبر ۲۰۱۱
دولت‌های خریدار نفت ایران غیر از چند دولت به ازای کاهش خرید نفت	کنگره آمریکا	۲۸ ژوئن ۲۰۱۲
ممنوعیت بازرگانی طلا، فولاد، آلومینیوم با ایران از طرف کلیه دولت‌ها و ارائه ارز و طلا در ازای واردات نفت از ایران	کنگره آمریکا	۱ دسامبر ۲۰۱۲
جلوگیری از دسترسی ایران به ارز حاصل از فروش نفت. تحریم مشتریان نفتی ایران در صورت عدم کاهش خرید نفت ایران	کنگره آمریکا	فوریه ۲۰۱۳

حسین آل کجیاف، مجتبی انصاریان

«بسیاری معتقدند که اقدام ایالات متحده در اعمال قوانین خود نسبت به رفتارهایی که در سایر کشورها انجام می‌گیرد بیان‌گر نوعی مداخله غیر قابل قبول در حقوق حاکمیتی آن کشورها می‌باشد» (Nicholas, 2009, p1426).

۲-۲-۳- تحریم‌های سایر دولت‌ها علیه ایران

در خصوص تحریم‌های سایر دولت‌ها بر ایران باید اشاره کرد که ۱۰۲ دولت به علاوه اتحادیه اروپا در خصوص تحریم‌های ایران به کمیته تحریم‌های شورای امنیت گزارش ارسال کرده‌اند. کشورها در راستای تبعیت از تحریم‌های سازمان ملل متحد به اعمال تحریم بر ایران مبادرت نمودند. در جدول زیر مهم‌ترین موارد تحریمی از سوی تعدادی از دولت‌ها آورده شده است.

مهم‌ترین تحریم‌های یک‌جانبه از سوی دولت‌هایی غیر از آمریکا

دولت	تحریم (ممنوعیت‌ها، محدودیت‌ها) و زمان شروع تحریم‌ها
آذربایجان	اعمال محدودیت در ارتباط‌های ترانزیتی، تعاملات بانکی و مالی (۲۰۰۹)
استرالیا	بازرسی کشتی‌های ایرانی (۲۰۱۲)، خودداری از احداث خط لوله‌ گاز طبیعی ایران به پاکستان و هند (۲۰۱۲)
آلمان	قطع معاملات ارزی با ایران، قطع همکاری‌های فنی با بانک مرکزی (۲۰۰۸)
امارات م.ع	توقیف و اعمال مانع بر انتقال محموله‌های دارای کاربرد دوگانه به ایران (۲۰۱۱)، اعمال محدودیت‌های در نقل و انتقال‌های مالی (۲۰۱۱)
بریتانیا	مسدود نمودن حساب‌های بانک صادرات و ملی توسط بانک بارکلیز، کاهش بیمه کشتی‌های ایرانی (۲۰۰۸)، ممنوعیت انتقال سوخت به هواپیماهای ایرانی (۲۰۰۹)
بلژیک	قطع معاملات ارزی با ایران (۲۰۰۸)، دست‌گیری دو ایرانی به اتهام ارسال قاچاق لوازم و تجهیزات نظامی هوایی (۲۰۱۱)
ترکیه	کاهش خرید نفت از ایران (۲۰۱۲)، بازرسی از هواپیماهای ایرانی (۲۰۱۱)
چین	منع افتتاح اسناد اعتباری برای بازرگانان (۲۰۰۸)، عدم انتقال پول نفت به ایران و اجبار آن به دریافت کالای چینی (۲۰۱۰)، عدم ایفای تعهدات در حوزه پتروشیمی و نفت و گاز (۲۰۱۰)
روسیه	عدم ایفا تعهدات قراردادی (عدم تحویل سامانه موشکی اس ۳۰۰) ۲۰۱۰- همراهی کامل در راستای اجرای قطعنامه‌های شورای امنیت (۲۰۰۸ به بعد)، مسدود نمودن دارایی‌های برخی اشخاص حقیقی ایرانی.
ژاپن	کاهش خرید نفت از ایران (۲۰۱۲)، ضبط دارایی‌های شرکت‌های ایرانی (۲۰۱۱)، خروج از طرح‌های نفتی ایران (۲۰۱۰)، قطع همکاری مالی با بانک‌های ایرانی (۲۰۱۱)
سنگاپور	کاهش خرید نفت از ایران (۲۰۱۲)، توقیف کشتی‌های ایرانی (۲۰۱۲)
سوئیس	تحریم مالی و بازرگانی در بخش‌های پتروشیمی، تجهیزات، ارتباطات، فلزات (۲۰۱۲)، قطع واردات نفت از ایران (۲۰۱۰)، ممنوعیت انتقال سوخت به هواپیماهای ایرانی (۲۰۱۰)
عربستان	اعمال محدودیت در روابط بازرگانی (۲۰۱۱)
فرانسه	اعمال ممنوعیت در همکاری‌های علمی (۲۰۰۸)، قطع همکاری با شرکت‌های خودروسازی ایرانی (۲۰۰۹)، قطع خدمات مالی و بیمه‌ای (۲۰۱۱) صدور احکام قضایی علیه ایران ناشی از فضای تحریم
کره جنوبی	محدودیت‌های مالی و بازرگانی با ایران (۲۰۱۰)، مسدود نمودن دارایی‌های ایران (۲۰۱۰)، کاهش خرید نفت از ایران (۲۰۱۲)، قطع همکاری خودرویی با ایران و کاهش همکاری نفتی و پتروشیمی (۲۰۱۱)

مالزی	لغو حضور هیأت نمایندگی ایران در نمایشگاه صنایع دفاعی مالزی (۲۰۰۸)، محدودیت در صادرات (روغن پالم) به ایران (۲۰۱۰)، کاهش خرید نفت از ایران (۲۰۱۰)
مجارستا ن	اعمال محدودیت در پرواز هواپیمای ایرانی (۲۰۱۲)
نروژ	عدم ایفا تعهدات قراردادی (عدم ساخت و تحویل قایق‌های تندرو در ۲۰۱۱)، محدودیت در صادرات به ایران
هلند	اجرای قطعنامه‌های شورای امنیت و ممانعت از پذیرش دانشجویان ایرانی (۲۰۰۸)
هند	نظارت بر بانک‌های ایرانی (۲۰۰۸)، کاهش خرید نفت از ایران (۲۰۱۱)
هنگ کنگ	اعمال محدودیت جهت شرکت‌های کشتی‌رانی ایرانی (۲۰۱۰)

۴- تعریف و مفهوم حق بر سلامت

جهت بحث و بررسی در خصوص حق بر سلامت در ابتدا باید حقوق بشر تعریف شود زیرا حق بر سلامت از مؤلفه‌های آن می‌باشد. حقوق بشر به عنوان تضمینات بنیادین اخلاقی است که انسان‌ها در هر جایی و با هر فرهنگی صرف نظر از مذهب، نژاد، رنگ، جنسیت، عقاید، افکار سیاسی و پایگاه اجتماعی به این دلیل که انسان می‌باشند از آن برخوردارند.

حقوق بشر نظر به جسم و تفکر دارد. «جسم» نشانه حق انسان‌ها در برخورداری از حقوق اقتصادی و اجتماعی (نسل دوم) و «تفکر» نشانه حق انسان‌ها در تحقق و به فعل درآوردن حقوق مدنی و سیاسی (نسل اول) می‌باشد. حق بر سلامت در حوزه اول قرار می‌گیرد.

«سلامت، امروزه به عنوان یک حق بشری پایه محسوب می‌شود از آن جا که محافظت از سلامت مردم در حکم یک مسئولیت عمده حاکمیت تلقی می‌شود، بنابراین مراقبت‌های بهداشتی یک وجه مهم سیاست‌گذاری و مدیریت مدنی را تشکیل می‌دهد» (Aneski, 2005, p442).

سلامتی یک موضوع چندبعدی است- تعریف سازمان بهداشت جهانی با سه بعد سلامتی- جسمی، روانی و اجتماعی است ولی ابعاد دیگری هم می‌توان برای آن تعیین کرد؛ ابعاد روحی، عاطفی، شغلی و سیاسی. با رشد دانش این فهرست را می‌توان گسترش داد.

۵- مفهوم حق بر سلامت در اسناد بین‌المللی

اولین تجلی ضمنی حق بر سلامتی را در ماده ۵۵ منشور سازمان ملل متحد (UNC, 1945) می‌توان مشاهده نمود. در مقدمه اساسنامه سازمان بهداشت جهانی (WHO, 1946) بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، یکی از حق‌های بنیادی هر انسانی شناخته شده است. ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر (UDHR, 1948) به حق بر سلامتی تأکید ورزیده است. ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (I.C.E.S.C.R, 1966) حق هر فردی را به بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی جسمی و روانی به رسمیت می‌شناسند. ماده ۵ کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض نژادی (CEFSD, 1965) دولت‌های عضو را متعهد ساخته تا حق هر فردی را نسبت به سلامتی عمومی، مراقبت پزشکی، تأمین اجتماعی و خدمات اجتماعی تضمین کنند. ماده ۱۲ کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان (CEAFDAW, 1979) دولت‌های عضو را مکلف به اتخاذ اقدامات مقتضی در جهت تضمین دسترسی یکسان زنان و مردان به خدمات مراقبت سلامتی نموده است.

۶- تعهدات دولت‌ها در قبال حق بر سلامتی

تعهدات دولت‌ها در قبال حق بر سلامتی، نظیر هر حق بشری، دارای سه بعد است: تعهد به احترام،^۷ تعهد به حمایت،^۸ و تعهد به ایفاء،^۹ تعهد به احترام در خصوص حق بر سلامتی بدان معنی است که دولت‌ها در مسیر بهره‌مندی از این حق، موانع و محدودیت‌هایی برای افراد یا گروه‌هایی از افراد ایجاد ننمایند یا آن که موانع موجود و محدودیت‌های جاری را مرتفع سازند.

تعهد به حمایت نیز در واقع ناظر به تعهدات دولت‌ها به حفظ و حمایت از حق بر سلامتی در برابر تعرض و نقض این حق توسط ارکان یا مؤسسات دولتی یا اشخاص خصوصی است. تعهد به ایفاء حق بر سلامتی نیز به معنی انجام اقداماتی ضروری برای برآورده ساختن نیازهای افراد در خصوص سلامتی است. هم‌چنین در حوزه قلمرو تعهدات دولت‌ها نیز چند تعهد کلی از جمله تعهد به مساعدت و همکاری بین‌المللی

(CESCR, 1966) و تعهد به احترام (General Comment No. 14) و تعهد به شناسایی (General Comment, Para. 41.) را می‌توان ذکر نمود که دولت‌ها ملزم به پایبندی به آن‌ها نیز می‌باشند.

۷- تعهد دولت ایران نسبت به حق بر سلامت

دولت ایران، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶) و برخی دیگر از اسناد بین‌المللی مهم نظیر کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹) را نیز مورد تصویب قرار داده است، (مهرپور، ۱۳۸۳، ص ۴۱۲) با توجه به ماده ۹ قانون مدنی که تعهدات بین‌المللی مورد نظر ایران را همانند قانون موضوعه

دانسته، بنابراین متعهد به ایفای تعهدات مندرج در این اسناد در راستای تحقق حق مزبور است.

در خصوص حق بر سلامتی از جمله مهم‌ترین اقدامات تقنینی می‌توان به بند ۱۲ اصل ۳ قانون اساسی اشاره نمود که در آن پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه، مسکن، کار و بهداشت و تعمیم بیمه جهت نیل به اهداف حکومت اسلامی مورد توجه قرار گرفته است. اصل بیستم نیز حقوق یکسان اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زن و مرد را با رعایت موازین اسلام شناسایی نموده و بند ۴ اصل ۲۱ نیز تضمین ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی‌سرپرست را تکلیف دولت دانسته است. اصل ۲۹ نیز برخورداری از تأمین اجتماعی و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره را به عنوان حقی همگانی به رسمیت شناخته است و دولت‌ها را مکلف نموده است که از محل درآمدهای عمومی و نیز درآمدهای حاصل از مشارکت‌های مردم، آن را برای یک‌یک افراد کشور تأمین کند. (هاشمی، ۱۳۸۴، ص ۴۸۹) هم‌چنین قوانین عادی متعددی نیز نظیر قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست مصوب ۱۳۷۱/۸/۲۴ و ... به تصویب رسیده است تا سلامت جسمی و روحی افراد جامعه را تأمین و تضمین نماید.

۸- پیش‌نیازها و زمینه‌های تحقق حق سلامت

۸-۱- ترویج هدف‌گرایی، (عدم پوچ‌گرایی)، نهادینه‌شدن ثروت‌زایی

برای این که شهروندان به حق سلامت واقف باشند و برخورداری از زندگی سالم با وجود رفاه را حق خود بدانند لازم است در طول زندگی برای خود اهدافی

منظور نمایند که البته در رأس آن زندگی بر اساس ضوابط علمی و بهداشتی باید باشد. هدف‌گرایی و دوری از پوچ‌گرایی و راضی نبودن به شرایط ناسالم و غیر علمی (استاندارد) به نظر نگارندگان از جمله راه‌های مهم پی‌گیری و تحقق حق سلامت شهروندان می‌باشد. از آنجایی که اجرای بسیاری از طرح‌های بهداشتی و مرتبط با حق سلامت انسان‌ها نیاز به تجمیع سرمایه دارد بنابراین ثروت‌زایی و نهادینه‌شدن توجه به تولید ثروت بر اساس کار و تلاش نیز از جمله راه‌های تحقق حق بر سلامت می‌باشد.

۲-۸- برطرف کردن عوامل خطر ساز داخلی و خارجی

در واقع صحیح است که مراقبت‌های پزشکی می‌توانند باعث طول عمر یا بهبودی از یک بیماری جدی شوند ولی آن‌چه برای سلامت جمعیت مهم است، شرایط اجتماعی و اقتصادی است که باعث می‌شود مردم بیمار شوند یا نیاز به مراقبت پزشکی داشته باشند. مسایل اجتماعی و مشکلاتی نظیر فقر، بیکاری و بی‌سوادی، به طور قطع به عنوان مشکل در تمام کشورهای دنیا با ابعاد مختلفی وجود دارند. یکی از زمینه‌های تحقق حق سلامت انسان‌ها برطرف کردن آسیب‌ها و رفع آسیب‌پذیری‌ها توسط دولت‌های متبوع آنان و دفع تهدیدهای خارجی است که به طور کاملاً واضح تهدیدات خارجی یا بروز جنگ‌ها تأثیر مستقیم بی‌واسطه مخرب بر حق سلامت انسان‌ها خواهد گذاشت.

۳-۸- برخورداری از سامانه بهداشتی دفع فضولات

یکی از پیش‌زمینه‌های حق بر سلامت و زندگی با ضابطه که بهداشت بر آن حاکم باشد دسترسی به سرویس بهداشتی و برخورداری شهر و روستا به سامانه دفع فضولات می‌باشد. «طبق گزارش برنامه پایش مشترک سازمان بهداشت جهانی و یونسف در ۲۰۱۰ با عنوان: «پیشرفت در بهداشت و آب آشامیدنی»،

همچنان حدود ۳۹٪ از جمعیت جهان یا بیش از ۲/۶ میلیارد نفر به سرویس بهداشتی ارتقاء یافته دسترسی ندارند» (www.unicef.org).

۴-۸- محیط زندگی سالم در دوران کودکی

دوران کودکی در رشد جسمی، روانی و تربیتی انسان‌ها نقش مؤثری دارد. هرچقدر شاخص‌های سلامت در این دوران کامل‌تر باشد دوران بعدی زندگی انسان‌ها بهتر می‌شود. ایجاد محیط آموزشی، تربیتی در خانواده و وجود هوای پاک و نبود آلودگی‌ها اعم از صوتی و جسمی باعث تحقق حق سلامت کودکان می‌شود. یکی از عوامل مضر سلامت کودکان به خصوص در شهرها آلودگی هوا می‌باشد. «پژوهش‌ها نشان می‌دهند زندگی در مجاورت بزرگراه‌های پررفت و آمد با نرخ سرطان در کودکان ارتباط مستقیم دارد، به طوری که کودکان ساکن در منازل مجاور خیابان‌هایی که بالغ بر ۲۰ هزار خودرو در آن به طور روزانه تردد می‌کنند، حدود ۶ برابر بیش‌تر از دیگر کودکان در معرض آسیب هستند. دلیل اصلی سرطان خون در کودکان و بزرگسالان، تأثیر هیدروکربن‌های حلقوی از جمله بنزن است که منبع عمده انتشار آن‌ها خودروها هستند.»

(http://pr.iauksh.ac.ir)

۹- شاخص‌های حق بر سلامت

سلامتی را در معنی مضیق می‌توان به کارکرد متعارف و صحیح یک عضو به دور از بیماری یا ناهنجاری اطلاق نمود در حالی که در معنی موسع، سلامتی به معنی داشتن وضعیت رفاه کامل جسمانی، روانی و اجتماعی است که فقدان بیماری جزئی از آن محسوب می‌شود. حوزه‌های بسیار متنوع و متعددی در تحقق و تداوم وضعیت سلامتی و توانایی و متأثر ساختن و تهدید آن دخیل می‌باشند

نظیر محیط زیست سالم، آب سالم، تغذیه سالم، شرایط کاری و حرفه‌ای نظافت، بهداشت و ... که چنین امری موجب ارتباط تنگاتنگ حق سلامتی با سایر حقوق بشری نظیر حق حیات، حق بر غذا، مسکن و ... بوده و علاوه بر این وضعیت «حق مزبور را بسیار شکننده و لرزان نموده که همواره در معرض تهدید و آسیب است و این امور نیز به دشواری تعریف سلامتی و حق مزبور دامن زده است».

(<http://www.pajoohe.com>)

۱-۹- دسترسی به آب آشامیدنی سالم

با توجه به آن که دو سوم بدن از آب تشکیل شده است استفاده از آب آشامیدنی سالم برای ادامه حیات بر هیچ کس پوشیده نیست. به گفته محققان آب بهتر از هر نوشیدنی دیگر مانند قهوه یا چای است. راز نوشیدن آب در ماده‌ای با نام «فلانوید»^۱ نهفته است. این ماده نوعی اکسیدان پولی فنول است که از تخریب سلول‌های بدن جلوگیری می‌کند. این ماده از فرسوده و نابود شدن سلول‌های ماهیچه‌ای قلب و بروز و تشکیل تومورها جلوگیری به عمل می‌آورد. «آب ناسالم و غیربهداشتی سالانه موجب مرگ بیش از ۵/۱ میلیون کودک زیر پنج سال در اثر ابتلا به بیماری اسهال می‌شود».

(<http://shahrzadpress.com>)

آب آلوده عامل بسیاری از مرگ‌ومیرها در دنیا است. مصرف آب ناسالم علاوه بر مرگ و میر کودکان می‌تواند منجر به آسیب‌های همیشگی در رشد جسمی و عقلی آن‌ها شود.

۲-۹- تأمین دارو و تجهیزات پزشکی

ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر حق بهداشت اشاره می‌دارد. هرگونه تحریم اقتصادی که حق حیات را در مفهوم گسترده آن شامل حق بر خورداری از

استاندارد (ضوابط) مناسب زندگی، غذا، دارو، خدمات درمانی، پوشاک، مسکن و سایر ضروریات اولیه برای هر انسان به صورت کلی یا جزئی خدشه‌دار سازد ناقض این حق محسوب خواهد شد.

دسترسی به انواع دارو و تجهیزات پزشکی برای کشف بیماری‌ها و درمان آن، جلوگیری از گسترش بیماری در بدن بیمار و سرایت به دیگران یکی از راه‌های تحقق حق سلامت انسان‌ها می‌باشد این مسأله در ایران مهم‌تر می‌باشد با توجه به آن که طبق آمار سازمان جهانی بهداشت، کشور ایران در سال ۲۰۱۲ از لحاظ مصرف دارو در ۲۰ کشور نخست دنیا بوده و دومین کشور در آسیا بعد از چین است (www.who.int).

۳-۹- تحقق امنیت غذایی (تغذیه سالم)

تغذیه سالم یعنی انتخاب غذاهای متنوع از گروه‌های غذایی مختلف که نیازمند برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری برای مصرف گروه‌های متنوع غذایی است. تغذیه سالم به دلایل زیر مهم است:

«۱- غذاهای سالم تأمین‌کننده مواد مغذی موردنیاز بدن است. مواد مغذی علاوه بر تأمین انرژی بدن، در حفظ عملکرد مغز، قلب و ماهیچه نیز اهمیت دارد. ۲- تغذیه سالم خطر ابتلا به بیماری‌ها را کاهش می‌دهد.

الف. مصرف بیش‌تر میوه‌ها و سبزیجات خطر ابتلا به دیابت، فشار خون بالا و برخی از انواع سرطان را کاهش می‌دهد؛ ب. مصرف کم‌تر چربی‌های اشباع (روغن‌های جامد) خطر افزایش کلسترول خون را کاهش می‌دهد؛ ج. مصرف کافی کلسیم و ویتامین دی از یوکی استخوان پیش‌گیری می‌کند. ۳- تغذیه سالم، در کنترل و بهبود علائم بعضی از بیماری‌های مهم نیز کمک‌کننده است. رعایت

برنامه غذایی متعادل و تغذیه سالم در سالم ماندن افراد نقش اصلی را بازی می کند (تقدمی، ۱۳۷۲: ۲۰)

۴-۹- اشتغال

اشتغال صرفاً بحثی اقتصادی یا از لایه‌های مدیریت و سیاست‌های کلان دولتی نیست. تحقق کار و وجود آن به نحوی که برای کلیه کسانی که متقاضی کار هستند موجب سلامت جسمی، روانی فرد و خانواده وی می‌شود. بیکاری علاوه بر بروز مشکلات اقتصادی ناشی از عدم درآمد، به وجودآورنده معضلات اجتماعی و تربیتی و گرایش به ارتکاب جرم می‌باشد. کار، فرد را در زندگی تحت یک برنامه منظم و منسجم قرار می‌دهد و در ضمن بروز خلاقیت و نوآوری موجب روابط اجتماعی و معاشرت با دیگران می‌شود.

۵-۹- محیط‌زیست سالم

تحقق محیط‌زیست سالم و تلاش برای حفاظت از آن و عدم تخریب و آلوده نمودن وظیفه‌ای برعهده کلیه اتباع اعم از مسؤولان و دیگر شهروندان است. قانون ایران در این خصوص بسیار جدی وارد شده است چنانچه اصل ۵۰ قانون اساسی تأکید می‌کند که در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط‌زیست، وظیفه عمومی تلقی می‌شود و فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

علاوه بر آن که همگان باید دغدغه برخورداری از محیط‌زیستی سالم را داشته باشند قانون در خصوص کسانی که با اقدام خود زمینه بروز خسارت و ضرر به محیط‌زیست را به وجود می‌آورند سکوت ننموده و امکان برخورد قانونی و پی‌گیری قضایی را به وجود آورده است.

۶-۹- مسکن مناسب و بهداشتی

از شاخص‌های حق سلامت وجود خانه‌هایی است که از ویژگی‌های در حال اشاره برخوردار باشد. ایجادگر فضای خصوصی برای خانواده‌ها باشد؛ از امکانات حداقلی اما لازم برای هر خانه مستقلی برخوردار باشد به نحوی که احتیاج‌ها و نیازهای اساسی جسمی و روانی افراد را تأمین کند. در صورت بروز بیماری‌های واگیردار در سطح جامعه با وجود مسکن مستقل و مناسب از انتقال آن به خانواده‌ها جلوگیری کند و مانع بروز سوانح و حوادث شود.

«یک مسکن بهداشتی، از نظر موقعیت ساختمان، وضعیت آب آشامیدنی، دفع مدفوع و فاضلاب، جمع‌آوری زباله قابل قبول است و مشخصات ساختمان از نقطه نظر نور، تهویه، حرارت، رطوبت و سر و صدا آن چنان باید باشد که سلامت جسمی و روحی ساکنین را تأمین کند» (نشریه آوای سلامت یزد، ۱۳۸۸، ص ۱۰).

۷-۹- هوای پاک

هوای پاک از شاخص‌های مهم حق سلامت می‌باشد. در بیان اهمیت هوای پاک همین قدر کافی است که بگوییم اگر به مانند آب آشامیدنی سالم، هوای پاک وجود نداشته باشد حیات انسان‌ها که مهم‌ترین امر در دنیا می‌باشد از بین خواهد رفت. از آن‌جا که آلاینده‌های زیست‌محیطی، انسان عصر حاضر را مورد تهدید قرار داده است، پرداختن به این موضوع در آستانه آلودگی بالا و غیرقابل تحمل هوا در شهرهای بزرگ از شاخص‌های مهم حق سلامت، مهم می‌باشد. شاخص‌های مذکور باعث خواهد شد تا زندگی شرافتمندانه و سالم شهروندان تحقق یابد و در نتیجه شادی بر جریان زندگی مردم حاکم باشد.

۱۰- تأثیر تحریم‌ها بر پیش‌نیازها (زمینه‌ها) و شاخص‌های حق بر سلامت

۱- ۱۰- بر تأمین دارو و تجهیزات پزشکی

«در ایران نظام ارائه مراقبت‌های بهداشتی اولیه در چند دهه اخیر توسعه قابل توجهی یافته اما لازم است در قالب برنامه اصلاحات در نظام سلامت کشور در جهت کاهش نابرابری‌های مربوط به خدمات بهداشتی درمانی قدم‌های اساسی برداشته شود» (مطلق، ۱۳۸۷، ص ۹) تحریم‌ها بر نظام درمان کشور که شامل تأمین دارو و تجهیزات پزشکی است اثر منفی گذاشته است. در بسیاری از موارد، مانعی بر ورود داروهای خاص شده و همچنین موجب کندی ورود دارو و تجهیزات، ورود داروهای تقلبی و بی‌کیفیت و افزایش قیمت بقیه داروها شده است. با تشدید تحریم‌های مالی بر کشور، شرکت‌های خارجی از فروش مواد اولیه داروها به ایران خودداری نمودند. به فرض درست بودن تولید ۹۷ درصد داروها در داخل کشور اما تا ۶۰ درصد مواد اولیه داروهای تولیدی از خارج وارد می‌شود. (<http://ccerci.ac.ir>)

به خصوص آن که بسیاری از مواد اولیه داروها مواد شیمیایی می‌باشند که دارای مصرف دوگانه است از این رو شرکت‌های خارجی از بیم مصرف آن در صنایع نظامی آن مواد را به ایران صادر نمی‌کنند. به عنوان مثال ماده اولیه (P2 S5) که یک ماده شیمیایی و دارای مصرف دوگانه است. البته به دلیل پیش‌گفته و تحریم‌های مالی و بانکی امکان انتقال مواد اولیه که صرفاً در داروسازی به کار می‌رود نیز سخت شده است.

امکان واردات دارو در موارد زیادی به دلیل تحریم‌های مالی و بانکی وجود ندارد هرچند که دارو تحریم نشده است. این امر منجر به نبود و کمبود دارو در مقاطعی و گرانی دارو شده است. عضو کمیسیون بهداشت و درمان مجلس (دوره

هشتم، جمشید زهی) با اشاره به موانع و مشکلات داروسازان و واردکنندگان در تهیه دارو اظهار داشت: ایجاد تحریم علیه ایران موجب بروز تلاطم و افزایش قیمت این محصول در بازار شده است. (<http://www.tabnak.ir>)

تحریم‌ها باعث شده است به دلیل عدم ارتباط با شرکت‌هایی که به فروش تجهیزات پزشکی با کیفیت اقدام می‌کنند، مواد و تجهیزات مورد استفاده توسط پزشکان از کیفیت بالایی برخوردار نباشد. رییس جامعه جراحان کشور (ایرج فاضل) می‌گوید: «با اشاره به آثار تحریم‌ها در کمبود برخی داروها و تجهیزات پزشکی اکنون برخی جراحان برای عمل جراحی از نخ‌های نامرغوب چینی استفاده می‌کنند که فاقد هرگونه کیفیتی است و در بیش‌تر مواقع پس از جراحی و دوختن شکم بیمار، نخ پاره می‌شود و بیمار باید بار دیگر تحت عمل جراحی قرار گیرد. (<http://www.tebyan.net>).

تحریم‌ها به همراه متغیرهای دیگر موجب شده است تا از به روز نمودن و هزینه در امور بیمارستانی و تجهیزات خودداری شود. این امر به دلیل نیاز به صرف هزینه در امور لازم و واجب‌تر چون واردات دارو است که به دلیل تحریم‌ها با افزایش هزینه مواجه شده است. «حدود ۷۰ درصد تخت‌های بیمارستانی کشور فرسوده هستند. در برخی استان‌ها از جمله تهران این تعداد بیش‌تر است و به ۸۵ درصد می‌رسد. بیمارستان‌های تهران فقط به جمعیت ساکن در این شهر خدمت ارائه نمی‌دهند بلکه بیش از ۷۰ درصد کسانی که در بیمارستان‌های تهران بستری می‌شوند از شهرستان‌ها مراجعه می‌کنند. در صورت بروز بلایای طبیعی در تهران، بیمارستان‌ها، تخریب شده و پزشکان و پیرانپزشکان شاغل در آن‌ها صدمه خواهند دید (روزنامه همشهری، ۲۵ آبان ۱۳۹۰، ص ۶).

رئیس دانشگاه علوم پزشکی شیراز (محمدهادی ایمانیه) دربارهٔ کمبود و فرسودگی تجهیزات پزشکی در کشور اعلام داشت: «علاوه بر دارو، تجهیزات پزشکی نیز با مشکلاتی مواجه است؛ به عنوان مثال گاز هلیوم موردنیاز برای دستگاه‌های ام.آر.آی با کمبود رو به رو می‌باشد (<http://www.sinanews.ir>).

زهره شریف، داروساز و دارای تجربهٔ بازرسی از داروخانه‌ها با تأکید بر ورود این داروها، در مصاحبه با روزنامهٔ «شهروند» به نقلی بودن انواع غیرمجاز داروها اشاره می‌کند و می‌گوید: «کشور در تابستان ۱۳۹۲ با موضوع ورود پنی‌سیلین چینی که از شبکهٔ غیرمجاز وارد سامانهٔ دارویی ایران شده بود، مواجه شد؛ دارویی که حتی منجر به مرگ یکی از بیماران نیز شد، این داروها اغلب قاچاق هستند». شریف می‌گوید: «گاهی داروی مشخصی که سابقهٔ استفاده در آمریکا نیز دارد به ایران می‌آید، غافل از این که این دارو همان مواد اولیه را ندارد، اغلب داروهای مشکل‌دار و بی‌کیفیت از شبکه‌های غیررسمی وارد کشور می‌شود» (<http://shahrvand-newspaper.ir>).

۲-۱۰- بر امنیت غذایی (تغذیهٔ سالم)

در پی مشکلات ناشی از نقل و انتقال پول به دلیل تحریم‌ها و عدم واردات کنجاله که پس از روغن‌کشی از دانه‌های روغنی مثل سویا به دست می‌آید، قیمت گوشت، مرغ و مواد لبنی به طرز محسوسی افزایش یافت. گرانی کالاهای اساسی و پروتئینی مثل گوشت مرغ باعث کمبود مواد غذایی موردنیاز متابولیسم انسان می‌شود که نتیجهٔ آن ناتوانی فکری و جسمانی نسل حاضر و آینده می‌شود. مسألهٔ مذکور موجب حذف تعدادی از مواد غذایی و کاهش مصرف پروتئین شده که این امر با توجه به گرانی بسیار زیاد شیر، مرغ و کلیهٔ مواد خوراکی بر رشد جنین،

خردسالان، کودکان و کهنسالان تأثیر منفی بیش‌تری بر بقیه گذاشته و موجب نقض حق سلامت شهروندان ایرانی شده است.

گرانی گوشت قرمز و کالاهای اساسی موجب دقت کم‌تر در مصرف مواد سالم می‌شود. تورم بالا (البته با روی کار آمدن دولت یازدهم و اتخاذ اقدامات تولیدی و شروع مذاکرات جدی میان ایران و دولت‌های تأثیرگذار در نظام بین‌الملل، رشد تورم کاهش یافته است). به خصوص در مورد کالاهای اساسی با توجه به تأثیری که بر خانواده‌های قشر ضعیف جامعه دارد موجب تغییر الگوی مصرف آنان شده است که در بعضی موارد به ناچار از مواد غذایی مشکوک استفاده می‌کنند. مانند مصرف گوشت‌های پاکستانی که بنابر نظر مسئولین از ضوابط بهداشتی برخوردار نیستند. در این خصوص رییس اسبق مرکز پژوهش‌های مجلس (توکلی) اظهار داشت: در حال حاضر (تابستان ۱۳۹۱) گوشت زیادی از پاکستان بدون رعایت اصول بهداشتی وارد کشور می‌شود (<http://www.asriran.com/>).

۳-۱۰- بر اشتغال

تحریم‌ها علاوه بر آن که موجب عدم خلق فرصت‌های شغلی در حوزه‌های مختلفی شده باعث از دست رفتن موقعیت‌های شغلی بسیاری نیز شده که برای ایجاد آن هزینه زیادی صرف شده است. به عنوان مثال وقتی برای ساخت ۲ میلیون خودرو در سال، نیروی انسانی استخدام می‌شود سپس به دلیل تحریم‌ها امکان تولید بسیار کم می‌شود در نتیجه فرصت‌های شغلی که با هزینه‌های بسیار زیاد ایجاد شده است از بین می‌رود. ایجاد هر شغل، سرمایه‌گذاری زیادی می‌طلبد. بنابر اظهار عضو کمیسیون صنایع در مجلس دوره نهم (یوسف‌نژاد) «در صنعت هزینه ایجاد هر شغل ۵۰ تا ۷۰ میلیون تومان می‌باشد»

تحریم‌ها موجب بیکاری و عدم افزایش شغل شده، البته قبل از افزایش فشار به واسطه تحریم‌ها، اشتغال در ایران به دلایل ساختاری- فرهنگی از وضعیت خوبی برخوردار نبوده و تحریم‌ها این مسأله را تشدید کرده است. وقتی تولیدکننده توان تأمین هزینه‌ها را نداشته باشد در نخستین قدم کاهش هزینه‌ها، نیروی کار خود را تعدیل می‌کند. در صورتی که تعدیل نیرو، مشکل بالا بودن هزینه‌های تولید را حل نکند، تولیدکننده مجبور به کاهش تولید خواهد بود که این امر خالی بودن ظرفیت‌های تولید و در عین حال افزایش قیمت تمام‌شده کالای تولیدشده را به همراه می‌آورد؛ معضلی که نهایت به تعطیلی واحد تولیدی و از بین رفتن فرصت شغلی و تولید ملی منجر می‌شود. (<http://sharghnewspaper.ir>).

۴-۱۰- بر مسکن مناسب و بهداشتی

تورم ناشی از تحریم و سوق یافتن سرمایه‌های سرگردان به جای تولید و بازارهای کارساز سرمایه‌ای به بخش مسکن، بدون برنامه‌ریزی علمی و مولد موجب گرانی هزینه‌های مسکن برای ایرانیان به خصوص طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ شد که این مسأله تأثیر منفی خود را علاوه بر بخش مسکن بر سایر حوزه‌ها نیز تا سال‌های بعد خواهد گذاشت.

این امر علاوه بر سخت‌تر شدن تهیه خانه، چه از نظر خرید یا اجاره آن، موجب کاهش سطح کیفیت تولید آن به دلیل گرانی مصالح و هزینه‌های ساخت آن شد به طوری که بنا بر نظر بعضی از متخصصان حوزه ساختمان، بسیاری از خانه‌های تازه‌ساخت از اصول فنی و مهندسی و ضوابط موجود دربارهٔ مواردی چون گاز پیروی نکرده‌اند. به استناد گزارش‌های رسمی سازمان پزشکی قانونی کل کشور، سالیانه هزاران نفر از هموطنان در ساختمان‌ها قربانی حوادث تلخی

چون سوختگی ناشی از آتش‌سوزی و انفجار، برق‌گرفتگی، گاز‌گرفتگی، سقوط آسانسور و ... می‌شوند. به این آمار، باید روند روبه‌رشد و نگران‌کننده قربانیان و مصدومین ناشی از حوادث کار در زمان ساخت ساختمان‌ها در کارگاه‌های ساختمانی را نیز اضافه کرد. (<http://feydus.ir>)

۵-۱۰- بر هوای پاک

هوای پاک برای همه موجودات حیاتی است، به خصوص برای گیاهان که وجود آن‌ها برای انسان‌ها ضروری است. براساس پژوهش‌های کارشناسان محیط‌زیست، آلاینده‌ها از موجود در هوا می‌تواند روی میزان گل‌دهی، میوه و حساسیت به بیماری درختان و گیاهان تأثیر داشته باشد.

تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا و همراهی دیگر کشورها در عدم فروش بنزین به ایران موجب نقض حقوق شهروندان ایرانی در حوزه سلامت شد. در حقیقت، تحریم بنزین به تولید آن منجر شد اما از کیفیت بنزین وارداتی برخوردار نبود. بنابر گفته‌هایی جهت تولید بنزین که در طرحی ضربتی صورت گرفت به ناچار حداقل دو پالایشگاه، فعالیت‌های تولیدی خود در حوزه پتروشیمی را تعطیل و به تولید بنزین مبادرت ورزیدند. البته اگر امکان واردات بنزین مرغوب و صادرات بنزین داخلی وجود داشت بی‌شک فواید مالی و زیست‌محیطی برای کشور به همراه داشت (براساس نتایج آخرین بررسی‌های شرکت کنترل کیفیت هوای تهران، جایگاه‌های عرضه بنزین از نظر آلاینده‌های بنزن و تولوئن در وضعیت حادی قرار داشته است و غلظت متوسط آلاینده بنزن در جایگاه‌های بنزین به ۴۳۸ برابر حد استاندارد می‌رسد. مدیرعامل شرکت کنترل کیفیت هوای تهران (یوسف رشیدی) اعلام نمود: آلاینده بنزن علاوه بر بروز اختلالات تنفسی بر رشد کودکان نیز اثر سوء بر جای می‌گذارد. خانم معصومه ابتکار رییس کمیته

محیط زیست شورای اسلامی شهر تهران بیان داشت: آلاینده بنزن عامل قطعی سرطان‌زایی است). (روزنامه همشهری، ۲۹ مرداد ۱۳۹۰، ص ۶).
 به همین دلیل است که در روزهای بسیار آلوده تهران و شهرهای بزرگ، فوت شهروندان زیاد می‌شود که این امر ناشی از آلودگی هوا است که خود را در بروز سکت‌های قلبی و غیره نشان می‌دهد. (<http://www.shahrwandan.ir>)

۶-۱۰- بر محیط زندگی سالم در دوران کودکی

کودکان از بزرگسالان بیش‌تر در معرض آسیب هستند و محیط ناسالم یا مخرب تأثیر منفی بیش‌تری بر آنان برجا خواهد گذاشت. محیط زندگی سالم در حوزه‌های مختلفی چون محیط سالم، امن و پرانرژی خانواده، وجود هوای پاک، محیط اجتماعی و تربیتی مطلوب خود را نشان می‌دهد. یکی از جلوه‌های بارز محیط زندگی سالم به غیر از تحقق تغذیه مناسب در وجود هوای پاک می‌باشد که به دلیل تحریم‌ها و عدم امکان تولید بنزین بر اساس ضوابط علمی و زیست‌محیطی موجب آلودگی بسیار زیاد و مخرب در شهرهای بزرگ شد که تأثیر منفی آن بر گروه‌های آسیب‌پذیر از جمله کودکان بیش‌تر بوده است (نشریه آوای سلامت یزد، ۱۳۸۸، ص ۴).

نتیجه و پیشنهادات

به طور قطع تحریم‌های اقتصادی همیشه با آثار ناخواسته همراه بوده است که بدون هرگونه تفکیک یا تمایزی، به نیروهای نظامی و غیرنظامی به خصوص به گروه‌های آسیب‌پذیر کشورها، صدمه وارد می‌آورد. به همین جهت شورای امنیت باید این مسأله را در نظر بگیرد. به موجب میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی هیچ ملتی را نمی‌توان در هیچ شرایطی از وسایل معاش خود محروم کرد.

در مجموع، تحریم‌های اعمالی از سوی شورای امنیت با توجه به گستردگی و نقض حقوق ایران با اصل تناسب و ضرورت انطباق ندارد و موجب نقض حقوق ایرانیان شده است.

در خصوص تحریم‌های شورای امنیت و الزام دولت‌ها به اجرای آن براساس ماده ۲۵ منشور، دیوان بین‌المللی دادگستری حکم نموده که تعهد به تعلیق روابط قراردادی که ممکن است ناشی از یک قطعنامه شورای امنیت باشد، نمی‌تواند بر مقررات مربوط به حمایت از آحاد بشر که در معاهدات با خصلت‌های حقوق بشری و بشردوستانه گنجانده شده است، تاثیر گذارد. زیرا برخی از قواعد حقوق بشر مانند حق حیات، امروزه از جایگاه قواعد آمره بین‌المللی^{۱۱} برخوردارند و در هیچ شرایطی قابل تخطی و نقض نیستند. در نتیجه، در صورت تعارض بین مقررات تحریمی شورای امنیت و موازین بنیادین حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین‌المللی، نمی‌توان جهت اجبار دولت‌های عضو به رعایت تصمیم‌های شورای امنیت به ماده ۱۰۳ منشور استناد کرد.

با توجه به تاثیر مخرب تحریم‌های همه‌جانبه، غیرهوشمندانه و بی مسؤولانه غرب بر حقوق بشر و توسعه انسانی شهروندانی ایران، شکایت از آمریکا با توجه به عهدنامه دوستی (مودت) ایران و آمریکا ۱۹۵۵م. برحسب بند ۲ ماده ۲۱ آن که دیوان بین‌المللی دادگستری صلاحیت تفسیر و حل و فصل اختلاف میان دو دولت را دارد در حوزه مراجع بین‌المللی مطرح می‌شود. «تحریم‌های اقتصادی یک‌جانبه، نقض روح و مفاد عهدنامه مودت به حساب می‌آید و با مندرجات آن که مستلزم برقراری روابط دوستانه و بازرگانی (تجاری) در روابط یکدیگر است ناسازگار به نظر می‌رسد» (شهبازی، ۱۳۹۰، ص ۵۷).

هم‌چنین با توجه به صدور احکام مختلفی علیه شهروندان و حتی نهادهای حاکمیتی ایران از سوی دادگاه‌های آمریکا تا «حدود ۱۰ میلیارد دلار» (ویس کرمی، ۱۳۸۸، ص ۱۳) که به عنوان نمونه به آخرین مورد آن در فروردین ۱۳۹۱ علیه شرکت لبنیات پاک متعلق به بنیاد مستضعفان اشاره می‌شود باید دادگاه‌های ایران در خصوص اشخاص زیان‌دیده از تحریم در داخل یا خارج از ایران بررسی قضایی نمایند. تحریم‌های بین‌المللی و یک‌جانبه علیه ایران بر حق سلامت شهروندان ایرانی تأثیر منفی شدیدی بر جای گذاشته است. این امر که با تبیین شاخص‌های اقتصادی و ارائه آمارها و اطلاعات رسمی بیان شد ناشی از تحریم‌های شورای امنیت و به خصوص تحریم‌های یک‌جانبه دولت ایالات متحده و احراز‌کننده مسؤلیت بین‌المللی آن‌ها می‌باشد.

پی‌نوشت‌ها

1. Smart.
2. Margaret Deux.
3. Colin Kahl.
4. Foreign Affairs.
5. Gregory Mix.
6. Reasonable grounds.
7. Obligation to Respect.
8. Obligation to protect.
9. Obligation to Fulfill.
10. flavonoid.
11. Jus Cogens.

فهرست منابع

فارسی

- احتشامی، انوشیروان. (۱۳۸۹). تحریم کارساز نیست، ماه‌نامه مهرنامه، سال اول، خرداد ۸۹، شماره ۳.
- احمدخان بیگی، سمانه. (۱۳۹۰). گزارش ارزیابی تحریم‌های حقوق بشری آمریکا و اروپا علیه ایران، دفتر مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی) مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۷-۱۳۹۰-۰۷.
- اسماعیل مطلق، اسماعیل و همکاران. (۱۳۸۷). سلامت و عوامل اجتماعی تعیین‌کننده آن، تهران: چاپ دوم، نشر موفق.
- روزنامه همشهری، چهارشنبه ۲۵ آبان ۱۳۹۰، سال نوزدهم، شماره ۵۵۵۲.
- روزنامه همشهری، شنبه ۲۹ مرداد ۱۳۹۰، سال نوزدهم، شماره ۵۴۸۲.
- زهرانی، مصطفی. (۱۳۷۶). نظریه‌های تحریم اقتصادی، تهران: نشر دفتر مطالعات سیاسی و اقتصادی.
- شایگان، فریده. (۱۳۸۰). شورای امنیت سازمان ملل متحد و مفهوم صلح و امنیت بین‌المللی (زیرنظر جمشید ممتاز)، چاپ اول، نشر دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- شهبازی، آرامش. (۱۳۹۰). اعتبار عهدنامه مودت (۱۹۵۵) و قابلیت استناد به آن در روابط ایران و ایالات متحده آمریکا، مجله حقوقی بین‌المللی، سال ۲۸، شماره ۴۴.
- تقدمی، محمدرضا. (۱۳۷۲). چگونه جوان بمانید و عمر طولانی نمایید، چاپ چهارم، انتشارات گوتنبرگ.
- شهیدی، هنگامه. (۱۳۸۸). افزایش فشار بر ایران یا راه‌های دیپلماتیک: تحلیلی بر طرح همزمان گفتمان آمریکایی «تغییر»، «تحریم» و «تعامل با ایران»، روزنامه اعتماد، ۱۹ فروردین ۸۸.

مهرپور، حسین. (۱۳۸۳). نظام بین‌المللی حقوق بشر، تهران: چاپ دوم، انتشارات اطلاعات.
 نژندی‌منش، هیبت‌الله. (۱۳۸۵). تحریم‌های اقتصادی و حقوق بین‌الملل بشر، روزنامه اعتماد
 ملی، ۱۳۸۵/۰۲/۳۰.
 یزدان‌فام، محمود. (۱۳۸۷). تحریم‌های بین‌المللی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه
 مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره چهارم.
 نشریه آوای سلامت یزد. (۱۳۸۸). سال سوم، شماره هفدهم، نیمه اول اسفند ۸۸.

انگلیسی

- Davidson, Nicholas. (2009). **US Secondary Sanctions: the U.K and EU Response**, Stetson Law Review, Vol xxvll.
- Jin, Wang, Honggang, Wang . (2008).” The Iran Nuclear Issue In Sino- US Relation”, Contemporary International Relation, Volume17. Nnumber5. 2007Available at. www.cwanfangdata.com.cn/periodical-xdggix-e.aspx.2008-07-19.
- John Glaser, July 19, 2012, <http://antiwar.com/blog/2012/07/19/the-elite-debate-on-iran/-2012-07-22>
- Malonel, David M. and Nitzchke, Heiko. (2005). Economic Agendas in Civil Wars, What we know, what we need to know. **Discussion Paper**, No.2005/07,Finland,Wider/April 2005/07.
- Paul, James A. (1998). “**Sixteen Policy Recommendations on Sanctions**”, Global Policy Forum Preposed, forum of German Parlimean Tarians in Bonn, March31,1998, John Glaser, July 19, 2012, <http://antiwar.com/blog/2012/07/19/the-elite-debate-on-iran/-2012-07-22>
- Pierre-Emmanuel Dupont. (2012). “**Countermeasures vs. Collective Security? The EU Sanctions Against Iran**”, Jun 22,2012, <http://www.ejiltalk.org/countermeasures-vs-collective-security-the-eu-sanctions-against-iran/2012-09-16>
- Tsunetsugu, Aneski, Masashira ,Munakata. (2005). **Illness and Health Policy in Japan**, Oxford: Blackwell Publishing.
- Tzanakopoulos, Antonios. (2011). **Disobeying the Security Council (Countermeasures against Wrongful Sanctions)**, Oxford University Press.
- Zuckerman, Mortimer B. (2010). Steps to Stop Iran From Getting a Nuclear Bomb”, **US News & World Report**, 25 June.2010.
- UN Doc. S/RES/1737. 2006

United Nations charter (UNC), 59 stat. 1031, T.S.993, 3 Bevans 1153,
Entered into Force 24 oct .1945.

Constitution of the world Health organization (WHO) , 14 U. N.T.S. 186 ,
22 July 1946 Entered in to Force 7 April 1948.

Document:

General Comment No. 14, op . cit., Para. 41

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against
women, UN, GA, Res. 34/180 (18 Dec. 1979), UN Doc. A/Res/34/36

Universal Declaration of Human Rights, G A, Res. 217 A (III), UN Doc.
A/810 , 10 Dec. 1948.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights ,
(ICESCR) GA, Res. 2200 A (XXI), UN Doc .A/16316 (1966).

Site:

http://www.unicef.org/iran/fa/1562_6058.html-2014-june-16

<http://sinanews.ir/News/Print/?ID=9816-1393-02-22>

<http://pr.iauaksh.ac.ir/news.aspx?type=file&lang=fa-ir&id=ef310aa4-1483-4521-9ca4-3adcd0669ac9-2014-june-09>

<http://www.pajooh.com/25513/index.php?Page=definition&UID=44648-1393-03-16>

<http://daneshnameh.roshd.ir/mavara/mavara-print.php?page=%d8%a2%d9%85+%d8%8c+%d8%b2%d9%86%d8%af%da%af%db%8c+%d8%b3%d8%a7%d9%84%d9%85&SSOReturnPage=Check&Rand=0-1393-03-13>

www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/EN_WHS2013_Full.pdf - 2560k - 2014-june-14

<http://shahrzadpress.com/index.aspx?siteid=1&pageid=125&newsview=24073-1393-03-06>

<http://www.tabnak.ir/fa/news/181852/%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D9%88-%D9%85%DB%8C%E2%80%8C%D8%B4%D9%88%D8%AF-1392-10-19>

<http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=211058-1391-09-06>

<http://shahrvand-newspaper.ir/default/page.aspx?d=18&m=10&y=92&dn=4&no=189&pid=11076-1393-03-06>

<http://www.asriran.com/fa/news/217914/%DA%AF%D8%B2%D8%A7%D8% ->

%D9%BE%D8%A7%DA%A9%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%8
6-1393-03-06

www.jomhourieslami.com/133/1392_18_jomhori_islami_eghtesadi_0012.html
1391-07-11

<http://feydus.ir/ShowNews-237073.aspx>.1393-03-25

<http://www.shahrwandan.ir/news/22108>-1393-03-25

<http://sharghnewspaper.ir/Page/Paper-1391-03-17>

<http://ccerci.ac.ir/?xid=0218020031000000001&id=70-2014-june-15>

یادداشت شناسه مؤلفان

حسین آل کجیاف: استادیار رشته حقوق دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب (نویسنده مسؤول).

پست الکترونیک: hossein_alekajbaf@yahoo.com

مجتبی انصاریان: استادیار رشته حقوق دانشگاه پیام نور استان قزوین.

تاریخ ارسال مقاله: ۱۳۹۳/۲/۱۶

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۴/۲۵

**Impact of unilateral and multilateral sanctions on Iran
Perspective on the health rights of the citizens of Iran**

Hossein Alekajbaf

Mojtaba Ansarian

Abstract

Set of proceedings, which one or more international actors on one or more other actors in order to accomplish target, is called sanction. Punishment of opposed side to prevent whatever is valuable for sanctioning or make them observe some norms is important. A health right has been recognized as fundamental human rights. States are responsible for their nationals' rights. Although states aren't responsible for health right of other country citizen, they are not allowed to damage them. Addition to numerous negative impacts of sanctions on government policies and programs, it has influenced on Iranian citizen directly and indirectly that is against humans' right. In this research, health right is indexed and sanction impact on Iran about each index is described.

Keywords

Iran, health rights, Iranian citizens, Sanctions, unilateral and multilateral sanctions